

**AN INVESTIGATION ON THE USAGE OF PLANT
NAMES IN CODEX CUMANICUS ON TODAY'S
ANATOLIAN DIALECTS**

Codex Cumanicus'ta Bulunan Bitki Adlarının Günümüz

Anadolu Ağızlarındaki Kullanımları Üzerine Bir İnceleme

Muharrem ÖZDEN¹

Abstract

Throughout history, human beings wanted to know plants which are one of the most important assets in their environment and to benefit from them for various purposes. Some plants have been used as nutrients, as paints, as ornamental plants, or for therapeutic purposes and they have given special names according to the various characteristics of the plants. Codex Cumanicus, the work of Kuman-Kipchak, is the first work written in the Latin alphabet in the history of Turkish language. This work has a very rich structure about the existence of vocabulary. In this vocabulary, there are many vocabularies such as human qualifiers, religious terms, commercial terms, animal names, color names, kinship names. Plant names are also met with a very rich vocabulary. In this study, an investigation was made on the uses of plant names in Codex Cumanicus in today's Anatolian dialects. In the study, firstly the names of plants were scanned. The words obtained as a result of the scan; divided into 10 different categories, including fruits, vegetables, herbs, cereals, legumes, flowers, trees, general nomenclature, nomenclatures for any part of the plant, and others. These words were then compared with plant names in the Compilation Dictionary. Overlapping plant names; still used in the same sense, used as a different plant name and used as a word other than the name of the plant is divided into 3 groups. Periodic traces of vocabulary in the modern Anatolian dialects will illuminate us about the continuity of our language without dominating and ruling history.

Key Words: Codex Cumanicus, Kuman-Kipchaks, Anatolian Dialects, Vocabulary, Plant Names

Öz

Tarih boyunca insanoğlu ihtiyaçlarına bağlı olarak çevresindeki en önemli varlıklardan biri olan bitkileri tanımak ve çeşitli amaçlar için ondan yararlanmak istemiştir. Bazı bitkileri besin olarak, boya elde etmek, süs bitkisi olarak ya da tedavi amaçlı kullanmış ve bitkilerin çeşitli özelliklerine göre onlara özel adlar vermiştir. Kuman-Kıpçaklarına ait eser olan Codex Cumanicus, Türk dil tarihinde Latin alfabesiyle yazılmış ilk eserdir. Bu eserde söz varlığıyla ilgili çok zengin bir yapı mevcuttur. Bu söz varlığı içinde insan niteleyicileri, dini terimler, ticari terimler, hayvan adları, renk adları, akrabalık adları gibi birçok alanla ilgili kelime hazinesi bulunmaktadır. Bitki adları da eserde oldukça zengin bir söz varlığıyla karşılanmaktadır. Bu çalışmada Codex Cumanicus'ta bulunan bitki adlarının günümüz Anadolu ağzlarındaki kullanımları üzerine bir inceleme yapılmıştır. Çalışmada öncelikle eserdeki bitki adları taranmıştır. Tarama sonucunda elde edilen kelimeler; meyveler-yemişler, sebzeler, otlar, tahıllar, baklagiller, çiçekler, ağaçlar, genel adlandırmalar, bitkinin herhangi bir bölümü için yapılan adlandırmalar ve diğerleri olmak üzere 10 ayrı kategoriye ayrılmıştır. Daha sonra bu kelimeler Derleme Sözlüğündeki bitki adlarıyla karşılaştırılmıştır. Örtüşen bitki adları; halen aynı anlamda kullanılanlar, farklı bir bitki adı olarak kullanılanlar ve bitki adı

¹ Dr.Öğretim Üyesi, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü. muharremozden@trakya.edu.tr

dışında başka bir kelime olarak kullanılanlar olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır. Söz varlığıyla ilgili dönemsel izlerin günümüz Anadolu ağzlarındaki durumları, dilimizin tarihlere hükmeden ve kesintiye uğramadan devamlılık gösteren yapısıyla ilgili bizleri aydınlatacaktır.

Anahtar Kelimeler: Codex Cumanicus, Kuman-Kıpçakları, Anadolu Ağzları, Söz Varlığı, Bitki Adları

Giriş

Kuman-Kıpçaklarına ait eser olan Codex Cumanicus, Türk dili tarihinde Latin alfabesiyle yazılmış ilk eserdir. Codex Cumanicus, İtalyan tüccarlar ile Fransiskan papazlarının, Kuman-Kıpçakların yaşadıkları bölgelerde ticaret adı altında yaptıkları misyonerlik faaliyetlerinin sonucu ortaya çıkmış bir eser olarak düşünülmektedir. Codex Cumanicus'ta insan hayatıyla ilgili zengin bir söz varlığı hazinesi bulunmaktadır. İnsan uzuvları, hayvanlar, madencilik, din terimleri, tıp, giyim-kuşam, renk adları, ticaret, savaş aletleri, yemek adları, takvim, hukuk gibi geniş bir alanı kapsayan bu söz varlığı hazinesi Kuman-Kıpçakların yaşam biçimlerine dair bilgiler vermektedir (Karadeniz, 2017: 611). Codex Cumanicus Kuman-Kıpçak Türkçesi sahasını temsil eden ele geçen tek eserdir. 14. yüzyılda yazıldığı kabul edilen eser tek bir yazarın kaleminden çıkmamıştır. Eserin giriş kısmında 1303 tarihi kayıtlıdır. İki kısımdan oluşan kitabın birinci bölümü İtalyanlar tarafından yazıldığı için İtalyan bölümü, ikinci kısmı Alman misyonerler tarafından yazıldığı için Alman kısmı olarak adlandırılmıştır. Eserde Latince (İtalyanca) Farsça, Kıpçak Türkçesi ile üç dilde karşılığı verilen kelime listeleri ve Almanca sözlük bulunmaktadır. Ayrıca eserde Latince'den tercüme edilmiş dini mensur parçalar, ilahiler ve bilmece vardır (Özkan, 1997: 27-28). Bir dilin söz varlığı, o dil ile yazıya aktarılmış ve henüz yazıya aktarılmamış ağızlarda yaşayan tüm sözcüklerin bütünüdür. Türkçenin bilinen ilk tarihi metinlerinden günümüze kadar bütün eserler ve Türkçenin ağızlarında yaşayan bütün sözcükler söz varlığımızın unsurlarıdır. Dilin tam anlamıyla söz varlığının ortaya çıkarılması belki zor olabilir; fakat tarihi metinler ve ağız metinlerimiz üzerine yapılan her çalışma ile söz varlığımızı ortaya koyma noktasında bir adım daha ileri gitmiş oluyoruz. Bugün Anadolu ağzlarının yazı dilimize oranla birkaç kat daha geniş söz varlığına sahip olduğu düşünülürse (Aksan, 2003: 69) bu zengin söz varlığımızın yok olmadan yazıya aktarılması gerekmektedir. Aynı durum tarihi metinlerimiz için de geçerlidir. Türkçenin en eski dönemlerinden beri verilmiş eserler üzerine çalışmalar yapılarak bu eserlerdeki söz varlığı ortaya konmalıdır (Telli, 2015: 98). İnsanoğlu tabiatla iç içe yaşaması sonucu bitkileri tanıma, kullanma ve adlandırma yoluna gitmiştir. İnsanın kendi cinsinden sonra en yakınındaki canlı olan bitkiler, tarih boyunca farklı şekillerde adlandırılmıştır. Bu adlandırmalar yapılırken başlıca organ adlarından, hayvan adlarından, sayılardan, şahıs adlarından, çeşitli hastalık adlarından yararlanılmıştır. Bitki adlandırmalarında yararlanılan yollardan bir tanesi de bitkinin yetiştiği/geldiği coğrafya veya etnik/dini unsurlardan yararlanmaktır. Bitki terimlerinin ortaya çıkışında izlenen metot; bitkinin yetiştiği/yetiştirildiği yer hakkında bilgi verirken, bölgenin dil yapısı hakkında da birtakım ipuçları vermektedir (Uçar, 2013b: 115). Türkçemiz bitki adları bakımından oldukça zengin bir dildir. "Türkçede yazı diline girmiş olan bitki isimlerinin yanında halk arasında kullanılan ve bölgelere göre değişiklik gösteren bitki isimleri, çeşitli alanlarda yapılmış çok sayıda çalışmaya rağmen şimdiye kadar tam olarak ortaya konamamıştır. Günümüz Türkiye Türkçesinde bile yazı diline girmemiş çok sayıda bitki adının bulunduğu bilinmektedir. "Bu alandaki terimlerin çokluğu, hemen her yörede aynı bitkinin farklı kelimelerle adlandırılmasından kaynaklanmaktadır. Bunların gerek derlenmesi gerekse karşılıklarının doğru bir biçimde belirtilmesi bu alandaki çalışmaların en önemli güçlüğüdür (Şahin, 2007: 571). Bu çalışmada Mustafa Argunşah ve Galip Güner'in eserinden (2015) hareketle eserlerdeki bitki adları taranmıştır. Tarama sonucunda elde edilen kelimeler; meyveler-yemişler, sebzeler, otlar, tahıllar, baklagiller, çiçekler,

ağaçlar, genel adlandırmalar, bitkinin herhangi bir bölümü için yapılan adlandırmalar ve diğerleri olmak üzere 10 ayrı kategoriye ayrılmıştır. Daha sonra bu kelimeler Derleme Sözlüğü'nde (2009) taramaya tabi tutulmuş ve örtüşen bitki adları; halen aynı anlamda kullanılanlar, farklı bir bitki adı olarak kullanılanlar ve bitki adı dışında başka bir kelime olarak kullanılanlar olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır.

1. Codex Cumanicus'ta Kullanılan Bitki Adlarının Cins (Tür) Bakımından Sınıflandırılması

1.1.Meyveler-Yemişler

alma Elma. (*Lat. pomum, Far. sēf*) (CCDB-I/s.419) **armut** (<Far. amrüt) Armut. (*Lat. pirus, Far. amrüt*) (CCDB-I/s.423) **badam** (<Far. bādām) Badem. (*Lat. cocomarum, amigdalum*) (CCDB-I/s.430-CCDB-II/s.648) **beh** (<Far. beh) Ayva. (*Lat. Pomum cogognum, Far. beh*) (CCDB-I/s.436) **çatlavuk** Fındık. (*Lat. nızole, Far. fenduk*) (CCDB-I/s.456) **érik** Erik. (*Lat. soseyna, Far. ālü*) (CCDB-I/s.468) **horma** (<Far. hurmā) Hurma. (*Lat. amindola, Far. kāsip*) (CCDB-I/s.479) **hoz** (<Far. gavz/göz) Ceviz, koz. (CCDB-II/s.714) **huvun** Kavun. (CCDB-II/s.715) **incir** (<Far. incir) İncir. (*Lat. ficus, Far. incir*) (CCDB-I/s.485) **kastana** (<Yun. kástana) Kestane. (*Lat. datillum, Far. şābalud*) (CCDB-I/s.493) **kértme** Armut. (*Lat. pirus, Far. amrüt*) (CCDB-I/s.500) **kiras** (<Yun. kerási) Kiraz. (*Lat. celexia, Far. gulinār*) (CCDB-I/s.506) **kovun** Kavun. (*Lat. melonum, Far. ħarbūza*) (CCDB-I/s.510)

koz (<Far. gavz, göz) Ceviz. (*Lat. nuces, Far. gerdagān, gardagān*) (CCDB-I/s.511) **limon** (<Far. līmōn) Limon. (*Lat. limonum, Far. līmōn*) (CCDB-I/s.523) **mişmiş** (<Ar. mişmiş) Kayısı. (*Lat. mismis, Far. mişmiş*) (CCDB-I/s.526) **nardan** (<Far. nārdān) Nar. (*Lat. pomum granatum, Far. sēf anār*) (CCDB-I/s.529) **norıma** (<Far. norāma) Portakal. (*Lat. arangium, Far. norāma*) (CCDB-I/s.531) **pistak** (<Yun. pistakion) Antep fıstığı. (*Lat. festechum, Far. festuk*) (CCDB-I/s.541) **şaftalu** (<Far. şaft-ālū) Şeftali. (*Lat. persicum, Far. şaftālū dir rusta, şaftālū*) (CCDB-I/s.560) **yüzüm** Üzüm. (*Lat. vua, Far. angür*) (CCDB-I/s.615) **zeytin** (<Ar. zaytūn) Zeytin. (CCDB-II/s.901)

1.2.Sebzeler

burç Biber. (*Lat. piper, Far. fūfūl*) (CCDB-I/s.450) **çügündür** Kırmızı pancar. (*Lat. gea, Far. sälek*) (CCDB-I/s.460) **hıyar** (<Far. ħiyār) Hıyar. (*Lat. papauarum, Far. ħeyār*) (CCDB-I/s.479) **hıyar şanbar** (<Far. ħiyār-ı şanbar) Acur, Hint hıyarı. (*Lat. cassia, Far. ħeyār-ı şanbar*) (CCDB-I/s.479) **ıspanak** (<Far. spanāk) Ispanak. (*Lat. spinatium*) (CCDB-I/s.482) **kababa** (<Ar. kabāba) Karabiberi andırır taneli, kuyruklu biber, Hint biberi. (*Lat. chibebe domestica, chibebe silvestris, Far. kabāba*) (CCDB-I/s.488) **kabak** Sürüngen gövdeli, sarıççekli, birçok türü olan bir bitki, kabak. (*Lat. curcubita, Far. kudū*) (CCDB-I/s.488) **lahan** (<Yun. laĥano) Lahana. (*Lat. caulī, Far. kalām*) (CCDB-I/s.523) **mağdanus** (<Yun. makedonisi) Maydanoz. (*Lat. petrosemulum, Far. mandānus*) (CCDB-I/s.525) **marul** (<Yun. marūli) Marul. (*Lat. latucha, Far. tarra*) (CCDB-I/s.525) **samuk** Şalgam. (*Lat. rapa, Far. şalgām*) (CCDB-I/s.547) **sarmısak** Sarımsak. (*Lat. aleum, Far. sir*) (CCDB-I/s.548) **sogan** Soğan. (*Lat. cepe, Far. piyāz*) (CCDB-I/s.554) **şalgam** (<Far. şalgām) Şalgam. (*Lat. rapa, Far. şalgām*) (CCDB-I/s.560) **turbut** (<Far. turbut) Turp. (*Lat. turbite, Far. turb*) (CCDB-I/s.583) **yışkıc** Nane. (*Lat. menta, Far. nana*) (CCDB-I/s.610) **yova** Soğan. (*Lat. cepe, Far. piyāz*) (CCDB-I/s.611)

1.3.Otlar

alabota Külünden sabun tozu yapılan bir tür yabancı ot. (CCDB-II/s.623) **cincibil** (<Ar. zancabil) Zencefil. (*Lat. gingalel, Far. cincibil*) (CCDB-I/s.453) **çaman** (<Yun. cuminun) Kimyon türü bir bitki, çemen. (*Lat. cominum*) (CCDB-I/s.455) **çurunba** (<Far. çurunba)

Yaprakları haşlanarak salata gibi yenebilen, birkaç yıllık otsu bir bitki, hindiba. (*Lat. citoaria, Far. çürunba*) (CCDB-I/s.460) **darçini** (<Far. dārçīn) Tarçın. (*Lat. canella, Far. dārçīnī*) (CCDB-I/s.461) **holincan** (<Far. hōlincān) Zencefilgillerden, kök sapları baharat olarak kullanılan güzel kokulu bir bitki, havlıcan. (*Lat. galanga, Far. hōlincān*) (CCDB-I/s.479) **kendir** Kendir. (*Lat. canauatium, canauum, Far. kanawāz, kanab*) (CCDB-I/s.499) **mahmuda** (<Ar. maḥmūda) Mahmude otu ve bu otun köklerinden çıkarılan, hekimlikte kullanılan, reçineye benzer bir madde. (*Lat. scamonia, Far. maḥmūda*) (CCDB-I/s.524) **ravand** (<Far. ravand) Büyük yapraklı, beyaz çiçekli, çok yıllık ve otsu bir bitki, ravent. (*Lat. reubarbarum, Far. rawand*) (CCDB-I/s.542) **raziyana** (<Far. rāziyāna) Rezene. (*Lat. feniculus, Far. rāziyāna*) (CCDB-I/s.542) **sabur** (<Ar. šabr) Sıcak bölgelerde yetişen, yaprakları oldukça yüksek bir sapın tepesinde toplanmış bulunan bir bitki, sabırotu, sarısabır. (*Lat. aloepaticum, Far. šabor*) (CCDB-I/s.543) **sadaf** (<Far. sadāf) Sarıçiçekli ve hekimlikte kullanılan, çok yıllık bir bitki, sedef otu. (*Lat. ruta, Far. sadāf*) (CCDB-I/s.543) **salg** (<Ar. sālg) Adaçayı. (*Lat. salvia, Far. sālg*) (CCDB-I/s.546) **üsküli** (<Yun. skouli) Keten. (*Lat. linum, Far. uskuli*) (CCDB-I/s.594) **vaksız** (<Far. vaḥšīzak) Pelin otu, Horasan pelini. (*Lat. grana de vermiculus, Far. ḥorasanī*) (CCDB-I/s.595) **zafran** (<Ar. za'ferān) Safran. (*Lat. safranum, Far. zafrān*) (CCDB-I/s.615)

1.4.Tahıllar

arpa Arpa. (*Lat. ordenum, Far. cow*) (CCDB-I/s.423) **aşlık** Buğday. (*Lat. granum, frumentum, Far. gandum*) (CCDB-I/s.426) **birçak** Burçak. (*Lat. erbegia, Far. bunū*) (CCDB-I/s.440) **boday** Buğday. (*Lat. granum, frumentum, Far. gandum*) (CCDB-I/s.444) **bogday** Buğday. (CCDB-II/s.667) **bugday** Buğday, tahıl. (*Lat. granum, frumentum, Far. gandum*) (CCDB-I/s.449) **ovus** (<Rus. oves) Çavdar. (*Lat. segara, Far. ovus*) (CCDB-I/s.536) **suvlu** (<Rus. suvlu) Kılıksız buğday. (*Lat. speuta, Far. suvlu*) (CCDB-I/s.558) **tuturgan** (<Mo. tuturgan) Pirinç. (*Lat. risun, Far. brinç*) (CCDB-I/s.585) **tüv** Darı. (*Lat. pistun, Far. gāwarsa*) (CCDB-I/s.587-CCDB-II/s.859) **tüvi** Darı. (*Lat. pistun, Far. gāwarsa*) (CCDB-I/s.587)

1.5.Baklagiller

marcumak (<Far. marcūmak) Mercimek. (*Lat. lenticula, Far. marcūmak*) (CCDB-I/s.525) **nohut** (<Far. nohūt) Nohut. (*Lat. ciceri, Far. nohūt*) (CCDB-I/s.530)

1.6.Çiçekler

garanful (<Ar. karanful) Karanfil. (*Lat. ganofanj, Far. ğaranful*) (CCDB-I/s.476) **gül** (<Far. gul) Çiçek. (CCDB-I/s.476) **gül darçini** (<Far. gul dārçīnī) Tarçın çiçeği. (*Lat. flos canellae, Far. gul dārçīnī*) (CCDB-I/s.476) **gülaf** (<Far. gul-āb) Gül. (*Lat. rosa, Far. gul*) (CCDB-I/s.476) **sonbul** (<Ar. sunbul) Sümbül. (*Lat. spicus, Far. sonbul*) (CCDB-I/s.554)

1.7.Ağaçlar

bakam (<Ar. bakkam) Odunundan kırmızı boya çıkarılan bir ağaç, Brezilya ağacı, kan ağacı. (*Lat. braçile, Far. bağam*) (CCDB-I/s.432) **kanfor** (<Far. kānför) Kâfur. (*Lat. canfora, Far. kānför*) (CCDB-I/s.490) **üzürmürs** (<Far. uzurmur) Mür ağacı. (*Lat. smirra, Far. uzurmur*) (CCDB-I/s.594)

1.8.Genel Adlandırmalar

ağaç Ağaç. (*Lat. lignum, trauus, Alm. das holç, Far. çü, çow*) (CCDB-I/s.415-CCDB-II/s.620) **çert** Genç, taze, yaş (ağaç). (CCDB-II/s.682) **çiçek** Çiçek. (CCDB-II/s.685) **kovra** Ot. (CCDB-II/s.753) **narinç** (<Far. nārenc) Narenciye. (*Lat. centronum, Far. nārinç*) (CCDB-I/s.529) **ot** Yabani bitki, ot. (*Lat. erba, Far. alaf*) (CCDB-I/s.535) **otlar** Bitkiler, otlar. (*Lat. erbe, Far. sawzī*) (CCDB-I/s.536) **térek** Ağaç. (*Lat. arbor, Far. draht*) (CCDB-I/s.571-CCDB-

II/s.838) **yemiş** Meyve, yemiş. (Lat. fructus, Far. mīwa) (CCDB-I/s.605-CCDB-II/s.886) **yıs** Kır, orman. (CCDB-II/s.891)

1.9. Bitkinin Herhangi Bir Bölümü İçin Yapılan Adlandırmalar

buya Meyan kökü. (Lat. requiricum) (CCDB-I/s.452) **bür** Tomurcuk, gonca. (Alm. en knospe) (CCDB-II/s.677) **çibuh** Dal. (CCDB-II/s.682) **çibuk** Dal. (CCDB-II/s.682) **kovra** Kurumuş bitki sapı. (CCDB-II/s.753) **salkum** Üzüm salkımı, salkım. (Lat. botrus) (CCDB-II/s.804) **tigeneke** Diken. (CCDB-II/s.842)

1.10. Diğerleri

kamuş Kamış. (CCDB-II/s.724) **kükel** (<Mo. kögöl) Kara diken, dikenli bir tür çalı. (Lat. rate) (CCDB-II/s.768) **mamuh** (<Far. panbük) Pamuk. (Alm. boumwolle) (CCDB-II/s.773) **mamuk** (<Far. panbük) Pamuk. (Lat. bonbecium, Far. panba) (CCDB-I/s.524)

2. Codex Cumanicus'tan Günümüz Anadolu Ağızlarına Ulaşan Bitki Adları

(Karşılaştırma Anadolu ağızları ile yapıldığı için bu bölümde eserde kullanılıp ölçünlü dille örtüşen bazı kelimeler inceleme dışında bırakılmıştır: Armut, arpa, çırpı, çiçek, erik, gül, huyar, ispanak, incir, kabak, kamış, kendir, limon, marul, nohut, ot, şalgam, zeytin.)

2.1. Günümüz Anadolu Ağızlarında Bitki Adı Olarak Halen Aynı Şekilde Kullanılan Kelimeler

• **alma** Elma. (Lat. pomum, Far. sēf) (CCDB-I/s.419) **alma** Elma. (DS: Dinar köyleri, Dişli, Bolvadin -Af.; Eşme köyleri -Uş.; Şarkikaraağaç, Gelendost, Yalvaç köyleri, İlyas, Keçiborlu, Sağrak, Sütçüler, Yasswiran, Senirkent, Bağlıllı, Eğridir, -Isp. köyleri; Tefenni ve çevresi, Devri, Bucak, Yeşilova ve köyleri, Hacılar, Çerçin, -Brd.; Sarayköy köyleri, Karahüyüktaşarı, Yeşilyuva, Acpayam, İğdir, Çıtak, Çivril, Çal köyleri, -Dz.; Bozdoğan -Ay.; Yuntdağı -Mn.; Yörük köyleri, Susurluk, Danişment, Savaştepe, Yeniköy -Ba.; Küçükkuşu, Ayvacık -Çkl.; Yenice, Emet -Kü.; Sivrihisar köyleri, -Es. köyleri; -Bo.; Akyazı çevresi -Sk.; Yazıköy, Safranbolu, Aliköy, Çaycuma -Zn.; Karabüzey, Araç, Daday ve köyleri, Taşköprü köyleri -Ks.; Genek -Çkr.; -Çr.; Boyabat, -Sn. ve çevresi; Arın, Çarşamba, -Sm.; Varay, -Ama.; Taşova, Zile, Necip, Turhal, Kızılca, Artova -To.; Danişman, Fatsa, Akkuş köyleri, Karakuş, Ünye köyleri, -Or. Köyleri; Uluşiran, Şiran -Gm. ve köyleri; Ardanuç köyleri, Uşum, Yusufeli, Yavuzköy, Şavşat -Ar.; İğdir ve çevresi, Göle, Posof, Ardahan ve çevresi, Koyundere, Ahıska, Kızılçakçak, Arpaçay -Kr.; Erciş -Vn.; -Bt.; -El.; Arapkir -Ml.; Siverek, Birecik, Viranşehir -Ur.; Kilis, -Gaz.; Çoğulhan, Afşin, -Mr. ve çevresi; Hisarcık, Yayladağı, Reyhanlı ve Amik Ovası Türkmenleri, Antakya ve çevresi, -Hat.; Savrun, Divriği, Zara, Yeniçubuk, Gemerek, Yaylacık, Gürün, Ağrakos, Suşehri -Sv.; Bahattin, Sarıhamzalı, Sorgun -Yz.; Şereflikoçhisar, Sobran, Nallıhan, Keşanuz, Çanullı, Ayaş, Çalış, Yaraşlı, Haymana, Hasanoğlan -Ank.; Yahyalı, Develi, Avşar ve Türkmen aşiretleri, Pınarbaşı, Bünyan -Ky.; Mucur köyleri -Nş.; Bahçeli, Bor, -Nğ.; Ermenek ve köyleri, -Kn.; -Ada.; Silifke, Anamur, Gülnar -İç.; Elmalı, Gazipaşa köyleri -Ant.; Yakabağ, Fethiye -Mğ.; İpsala köyleri -Ed.; Çavuşköy, Babaeski -Krk.)

• **aşlık** Buğday. (Lat. granum, frumentum, Far. gandum) (CCDB-I/s.426) **aşlık** Buğday, mısır gibi tahıl, bunlardan yapılan çorbalık, bulgur gibi yemeklikler. (DS: Çiftlik, Bolvadin, Dinar -Af.; Yalvaç köyleri, Banus, Eğridir -Isp.; Salda, Yeşilova -Brd.; Çal köyleri, Garipköy, Bereketli, Tavas, Yeşilyuva, Alâattin, Acpayam -Dz.; Akhisar -Mn.; Sürez, Bozdoğan -Ay.; Edremit, Minnetler, İvrindi, Yeniköy, Susurluk -Ba.; Fili, Biga, Çan, Bayramiç -Çkl.; İsmetiye -Brs.; Emet -Kü.; -İst.; Genek -Çkr.; Vezirköprü, Lâdik -Sm.; -Ama. köyleri; Bizeri, Kızılköy, Çilehane, Reşadiye, Taşova, Zodu, Zile köyleri, Akkuş, Kuzköy, Karakuş bucağı köyleri,

Ünye -Or.; Düzköy, Keşap, Alucra -Gr.; -Gm. ve köyleri; Ersis, Yusufeli -Ar.; Erzan, Kemaliye köyleri, Sosunga, Çayırılı, Refahiye ve çevresi -Ezc.; Keçek, Oltu -Ezm.; Ölçek, Ardahan -Kr.; -El.; Antakya -Hat.; Yukarıkale, Hacılyas, Koyulhisar, Ortaköy, Şarkışla, Yeniçubuk, Çepni, Gemerek, Soğukpınar, Kangal, Gürün köyleri, Divriği -Sv.; K. Boymul -Yz.; İncesu, Akkışla, Bünyan -Ky.; -Nğ. ve köyleri; Karaman, Ortaca, Akşehir, Ermenek köyleri -Kn.; -Ada.; Akseki -Ant.; Lalapaşa -Ed.) **aşlıq** Buğday, mısır gibi tahıl, bunlardan yapılan çorbalık, bulgur gibi yemeklikler. (DS: Tekke -Gm.; Arapkir -Ml.; -Ur.) **aşluk** Buğday, mısır gibi tahıl, bunlardan yapılan çorbalık, bulgur gibi yemeklikler. (DS: Denizli, Beşikdüzü, Vakfikebir -Tr.)

• **badam** (<Far. bādām) Badem. (Lat. cocomarum, amigdalum) (CCDB-I/s.430-CCDB-II/s.648) **badam** Badem. (DS: Taşburun, Iğdır -Kr.)

• **birçak** Burçak. (Lat. erbegia, Far. bunū) (CCDB-I/s.440) **birçak** Burçak. (DS: Aliköy -Isp.; Karahisar, Tavas -Dz.; Merzifon -Ama.) **bircaak** Burçak. (DS: Kızilköy, Dinar -Af.)

• **bür** Tomurcuk, gonca. (Alm. en knospe) (CCDB-II/s.677) **bür** Tomurcuk. (DS: Argıthanı -Kn.)

• **çügündür** Kırmızı pancar. (Lat. gea, Far. säleḳ) (CCDB-I/s.460) **çügündür** Pancar. (DS: -Kü.) **çükündür** Pancar. (DS: Çal -Dz.; Kırkağaç -Mn.; Paşa -Ba.; Suluca, Lapseki -Çkl.; -Brs.; Simav -Kü.; Bozan, Keskin -Es.; Akyazı -Kc.; Gerede, Düzce, İğneciler, Mudurnu -Bo.; Aliköy, Çaycuma, Kirpe, Kışla, Safranbolu, Devrek -Zn.; Tosya, Cide, Taşköprü -Ks.; Çerkeş, Kurşunlu -Çkr.; Vezirköprü -Sm.; Çilehane, Reşadiye -To.; -Ezm.; -Vn.; Siverek -Ur.; -Dy.; Kilis -Gaz.; Ayaş, Kayaş, Bala, Beypazarı -Ank.; -Kn.; -Ed.; Lüleburgaz, Babaeski -Krk.; Kerkük; Rusçuk, Bulgaristan)

• **darçini** (<Far. dārçīn) Tarçın. (Lat. canella, Far. dārçīnī) (CCDB-I/s.461) **darçın** Tarçın. (DS: Kesirik -El.; Karaözü, Gemerek -Sv.)

• **kértme** Armut. (Lat. pirus, Far. amrūt) (CCDB-I/s.500) **kertme** Armut. (DS: Kadiçiftliği, Yalova -İst.; Karaçayır -To.; Başhöyük, Kadınhanı -Kn.)

• **koz** (<Far. gavz, gōz) Ceviz. (Lat. nuces, Far. gerdagān, gardagān) (CCDB-I/s.511) **koz** Ceviz. (DS: Kasımlar, Eğridir -Isp.; Sarayköy -Dz.; Ayaş, Bergama -İz.; Kırkağaç -Mn.; Edremit -Ba.; Bayramiç, -Çkl.; Mustafa Kemal Paşa -Brs.; -Bil.; Gebze, Gölcük, İzmit -Kc.; Düzce -Bo.; -İst.; -Ks.; -Çr.; -Tr.; Siverek -Ur.; Kilis, Sam -Gaz.; Pazarcık, Göksun, Varyanlı, -Mr. ve çevresi; Amik ovası Türkmenleri, Reyhanlı, Antakya -Hat.; -Ky. ve çevresi; Bor -Nğ.; Gâvurdağı, Osmaniye, Kozan -Ada.; İshaklar, Gülnar -İç.; Akseki, Elmalı, Korkutelı -Ant.; Ahiköy -Mğ.; Kumbağ -Tk.; Kerkük)

• **mişmiş** (<Ar. mişmiş) Kayısı. (Lat. mismis, Far. mişmiş) (CCDB-I/s.526) **mişmiş** Kayısı. (DS: Ağın -El.; -Ml. ve çevresi)

• **terek** Ağaç. (Lat. arbor, Far. draht) (CCDB-I/s.571-CCDB-II/s.838) **terek** Ağaç. (DS: Kadiçiftliği, Yalova -İst.; Akçataş, Kalecik -Ank.; Karaağaç -Tk.)

• **tüv** Darı. (Lat. pistun, Far. gāwarsa) (CCDB-I/s.587-CCDB-II/s.859) **tüy** Darı. (DS: Hemşin, Pazar -Rz.)

2.2.Günümüz Anadolu Ağızlarında Farklı Bir Bitki Adı veya Bitkinin Herhangi Bir Bölümü Olarak Kullanılan Kelimeler

• **burç** Biber. (Lat. piper, Far. fiḫl) (CCDB-I/s.450) **burç (1)** Karabiber. (DS: Karaçay aşireti, Emirdağ -Af.) **(2)** Sürgün, tomurcuk. (DS: Merzifon -Ama.) **(3)** Dallardaki taze yaprak ve filiz. (DS: Sarayköy köyleri -Dz.; Çomaklar, Ödemiş -İz.; -Brs.; Ayvalı, Tavşanlı -Kü.; Bozan -Es.;

Kurtdoğmuş, Kartal, Kadıköy -İst.; Sarıköy, Merzifon, Zana -Ama.; Gökçeboğaz, Alaçam -Sm.; -Or.; -Gm. ve köyleri, Cenciğe, Refahiye -Ezc.; Arapkir -Ml.; Kesirik -El.; Lohan -Gaz.; Afşin -Mr.; Kangal ve köyleri -Sv.; Ermenek -Kn.) (4) Kışın hayvanlara yem olarak verilen söğüt, kavak gibi ağaçların yeşil kabuğu, filizi. (DS: Divriği köyleri, Karaözü, Gemerek -Sv.; Karadere, Gündoğmuş -Ant.) (5) Bir çeşit çiçek. (DS: Silifke -İç.)

• **çurunba** (<Far. çurunba) Yaprakları haşlanarak salata gibi yenebilen, birkaç yıllık otsu bir bitki, hindiba. (Lat. citoaria, Far. çurunba) (CCDB-I/s.460) **çurumba** Karalahananın çiçeği. (DS: Şimşirli, İkizdere -Rz.)

• **mamuḥ** (<Far. panbük) Pamuk. (Lat. bonbecium, Alm. boumvolle, Far. panba) (CCDB-I/s.524-CCDB-II/s.773) **mamuk** Yaban eriği, dağ eriği. (DS: Baladır, Keçiborlu -Isp.; -Dy. ve çevresi; Ağın -El.; Arapkir -Ml.)

• **samuk** Şalgam. (Lat. rapa, Far. şalgam) (CCDB-I/s.547) **samuk** Dereotu. (DS: -Ml.)

• **yemiş** Meyve, yemiş. (Lat. fructus, Far. mīwa) (CCDB-I/s.605-CCDB-II/s.886) **yemiş (1)** İncir. (DS: Kumdanlı, Yalvaç, Senir, Keçiborlu, Eğridir köyleri -Isp.; Karamanlı, Tefenni -Brd.; Bekilli, Çal, Çöplü, Çivril -Dz.; Karacasu -Ay.; Menemen -İz.; İğdecik, Sancaklıboz, Kurkağaç, Alaşehir -Mn.; Susurluk -Ba.; Ezine, Fili, Biga -Çkl.; Mamca, Orhangazi -Brs.; Ağlan, Osmaneli -Bil.; Sivrihisar, Tokat -Es.; Kıbrısçık -Bo.; Peşman, Daday -Ks.; Kurşunlu -Çkr.; İskilip -Çr.; -Kr.; Yoncalı, Doğubayazıt -Ağ.; Bahçeli, Bor -Nğ.; Sille, Ermenek -Kn.; Silifke, Mut ve köyleri -İç.; -Ant.; Milas -Mğ.) (2) Söğüt ağacı meyvesi. (DS: Mucur -Krş.) (3) Kavun. (DS: Iğdır -Kr.)

2.3.Günümüz Anadolu Ağızlarında Bitki Adı Dışında Farklı Bir Kelime Olarak Kullanılanlar

• **bakam** (<Ar. bakkam) Odunundan kırmızı boya çıkarılan bir ağaç, Brezilya ağacı, kan ağacı. (Lat. braçile, Far. bağam) (CCDB-I/s.432) **bakam** Bakalım. (DS: -Ba.)

• **beh** (<Far. beh) Ayva. (Lat. Pomum cogognum, Far. beh) (CCDB-I/s.436) **beh (1)** Şaşma, korku, pişmanlık, beğenmeme, öfke, acıma bildirir ünlem. (DS: Çeltek, Yeşilova -Brd.; Sivrihisar ve köyleri -Es.; Muradiye, Yolbaşı -Rz.; -Gaz.; Çeşmelizebir, Cihanbeyli -Kn.; Kayapa -Ed.) (2) Bir şey satın alınırken veya yaptırılırken, önceden verilen bir miktar para, pey. (DS: Taşköprü -Ks.; -Ar. ilçe ve köyleri; Kesme, Divriği -Sv.; -Yz. Köyleri) (3) Korkutma ünlemi. (DS: Afşin, -Mr.; Bahçeli, Bor, -Nğ.) (4) Köpekleri çağırma ünlemi. (DS: Kızık, Artova -To.) (5) Her halde, ne olursa olsun, ne yapıp yapıp: Ben buradan gideceğim beh. (DS: Çukurbağ, Ermenek -Kn.; Simav -Kü.) (6) Evlenirken veya nişanlanmadan önce oğlan ve kız taraflarının birbirlerine yolladıkları hediyeler. (DS: Ersis, Yusufeli -Ar.)

• **burç** Biber. (Lat. piper, Far. fılfil) (CCDB-I/s.450) **burç (1)** Kayalık, sarp yamaç. (DS: Çelebibağı, Erciş -Vn.) (2) Karın ağrısı. (DS: Bahçeli, Bor -Nğ.) (3) Su ve seller önüne yapılan bent. (DS: Ersis, Yusufeli -Ar.)

• **buya** Meyan kökü. (Lat. requiricum) (CCDB-I/s.452) **buya** Bu yana. (DS: Hacıahmet, Düzce -Bo.)

• **çaman** (<Yun. cuminum) Kimyon türü bir bitki, çemen. (Lat. cominum) (CCDB-I/s.455) **çaman (1)** Kebap, pırzola. (DS: -Mr.; Reyhanlı ve Amik ovası Türkmenleri -Hat.; Kozan, Kadırlı -Ada.; Tahanlı, Mersin, Tarsus -İç.) (2) Doğranmış, kurutulmuş pastırmalık et. (DS: Taşoluk, Göksun, Elbistan -Mr.; Antakya -Hat.) (3) Pastırmanın üzerine sürülen çemen. (DS: Afşin -Mr.; Gürün, Şarkışla -Sv.; -Ky.)

• **hoz** (<Far. gavz/göz) Ceviz, koz. (CCDB-II/s.714) **hoz** Boş arazi. (DS: Buharı -Or.)

• **yova** Soğan. (Lat. *cepe*, Far. *piyāz*) (CCDB-I/s.611) **yova (1)** İyesiz, sahihsiz (hayvan için). (DS: Senirkent, Cebel, Eğridir -Isp.; Bereketli, Tavas -Dz.; Orhaneli -Brs.; Aziziye, Hortu, Ereğli -Kn.; Uzuncaburç, Güzeloluk, Becili, Silifke, Mut ve köyleri -İç.) **(2)** Başiboş, evden, sürüden kaçma huyunda olan. (DS: Yavlu -Ay.; Ortaca, Söğüt, Yarhisar -Bil.; Bozan -Es.; Akyazı çevresi -Sk.; Nallıhan -Ank.; Bahçeli, Bor -Nğ.; -Kn.; Ula -Mğ.) **(3)** Bir yere sonradan yerleşen (kimse). (DS: İncirlik -Ada.) **(4)** Yabancı. (DS: Düğer -Af.)

Kısaltmalar

CCDB Codex Cumanicus Dizin Bölümü	El. (Elazığ)	Mr. (Maraş)
DS Derleme Sözlüğü	Ezc. (Erzincan)	Md. (Mardin)
Ada. (Adana)	Ezm. (Erzurum)	Mğ. (Muğla)
Adı. (Adıyaman)	Es. (Eskişehir)	Mş. (Muş)
Af. (Afyonkarahisar)	Far. Farsça	Nş. (Nevşehir)
Ağ. (Ağrı)	Gaz. (Gaziantep)	Nğ. (Niğde)
Alm. Almanca	Gr. (Giresun)	Or. (Ordu)
Ama. (Amasya)	Gm. (Gümüşhane)	Rus. Rusça
Ank. (Ankara)	Hak. (Hakkâri)	Rz. (Rize)
Ant. (Antalya)	Hat. (Hatay)	s. Sayfa
Ar. (Artvin)	Isp. (Isparta)	Sk. (Sakarya)
Ar. Arapça	İç. (İçel)	Sm. (Samsun)
Ay. (Aydın)	İst. (İstanbul)	Sr. (Siirt)
Ba. (Balıkesir)	İz. (İzmir)	Sn. (Sinop)
Bil. (Bilecik)	Kr. (Kars)	Sv. (Sivas)
Bn. (Bingöl)	Ks. (Kastamonu)	T. Türkçe
Bt. (Bitlis)	Ky. (Kayseri)	Tk. (Tekirdağ)
Bo. (Bolu)	Krk. (Kırklareli)	To. (Tokat)
Brd. (Burdur)	Krş. (Kırşehir)	Tr. (Trabzon)
Brs. (Bursa)	Kc. (Kocaeli)	Tn. (Tunceli)
Çkl. (Çanakkale)	Kn. (Konya)	Ur. (Urfa)
Çkr. (Çankırı)	Kü. (Kütahya)	Uş. (Uşak)
Çr. (Çorum)	Lat. Latince	Vn. (Van)
Dz. (Denizli)	Ml. (Malatya)	Yun. Yunanca
Dy. (Diyarbakır)	Mn. (Manisa)	Yz. (Yozgat)
Ed. (Edirne)	Mo. Moğolca	Zn. (Zonguldak)

Sonuç

Türk Dil tarihinde Latin alfabesiyle yazılmış ilk eser olan Codex Cumanicus'ta bulunan bitki adlarının günümüz Anadolu ağızlarındaki durumlarını incelediğimiz bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1.Çalışma sonucunda 99 bitki adı tespit edilmiştir. Bu bitkiler cins (tür) bakımından sınıflandırıldığında; meyveler-yemişler, sebzeler, otlar, tahıllar, baklagiller, çiçekler, ağaçlar, genel adlandırmalar, bitkinin herhangi bir bölümü için yapılan adlandırmalar ve diğerleri olmak üzere 10 ayrı kategoriye ayrılmıştır. Meyveler-yemişler, sebzeler, otlar ve tahıllarla ilgili kelime sayısında diğer kategorilere bakarak daha zengin bir kullanım göze çarpmaktadır.

2.Bu bitki adlarının sadece Türkçe kelimelerden ibaret olmadığı görülmektedir. Kelimelerin 30'u Farsça [armut (<Far. amrüt) badam (<Far. bādām) beh (<Far. beh) çurunba (<Far. çurunba) darçini (<Far. dārçin) gül (<Far. gul) gül darçini (<Far. gul dārçini) gülaf (<Far. gul-āb) hıyar (<Far. hiyār) hıyar şanbar (<Far. hiyār-ı şanbar) holincan (<Far. hōlincān) horma (<Far. hurmā) hoz (<Far. gavz/göz) ıspanak (<Far. spanāk) incir (<Far. incir) kanfor (<Far. kānför) koz (<Far. gavz, göz) limon (<Far. limōn) mamuh (<Far. panbük) marcumak (<Far. marcūmak) nardan (<Far. nārdān) narinç (<Far. nārenc) nohut (<Far. nohüt) norıma (<Far. norema) ravand (<Far. ravand) razıyana (<Far. rāziyāna) sadaf (<Far. sadāf) şaftalu (<Far. şaft-ālū) şalgam (<Far. şalgām) turbut (<Far. turbut) üzürmürs (<Far. uzurmur) vaksız (<Far. vahşizak)] 11'i Arapça [bakam (<Ar. bakkam) cincibil (<Ar. zancabil) garanful (<Ar. karanful) kababa (<Ar. kabāba) mahmuda (<Ar. mahmūda) mişmiş (<Ar. mişmiş) sabur (<Ar. şabr) salg (<Ar. sālg) sonbul (<Ar. sunbul) zafran (<Ar. za'ferān) zeytin (<Ar. zaytūn)] 8'i Yunanca [çaman (<Yun. cuminun) kastana (<Yun. kástana) kiras (<Yun. kerási) lahan (<Yun. lahano) mañdanus (<Yun. makedonisi) marul (<Yun. marūli) pistak (<Yun. pistakion) üsküli (<Yun. skouli)] 2'si Moğolca [kükel (<Mo. kögül) tuturgan (<Mo. tuturgan)] 2'si Rusça [ovus (<Rus. oves) suvlu (<Rus. suvlu)] kelimedir.

3. Günümüz Anadolu ağızlarına ulaşan bitki adlarının toplam sayısı 24'tür.

4. Günümüz Anadolu ağızlarında halen aynı anlamda kullanılan bitki adlarının sayısı 12'dir. Bunların 2'si Farsça [badam (<Far. bādām) koz (<Far. gavz, göz)] 1'i Arapçadır. [mişmiş (<Ar. mişmiş)]

5. Günümüz Anadolu ağızlarında farklı bir bitki adı olarak kullanılan kelimelerin sayısı ise 5'tir. Bunların 2'si Farsçadır. [çurunba (<Far. çurunba) mamuh (<Far. panbük)]

6. Anadolu ağızlarında bitki adı dışında farklı bir kelime olarak kullanılan kelimelerin sayısı 7'dir. Bunların 2'si Farsça [beh (<Far. beh) hoz (<Far. gavz/göz)] 1'i Arapça [bakam (<Ar. bakkam)] 1'i Yunancadır. [çaman (<Yun. cuminun)]

Yapılan bu çalışmayla Codex Cumanicus isimli eserden hareketle hem Türkçenin önemli bir sahası olan Kuman-Kıpçak sahasında kullanılan bitki adları ortaya çıkarılmış hem de bu dönem Türkçesi'nde kullanılan bitki adlarının günümüz Anadolu ağızlarındaki durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak bugünkü Anadolu ağızlarında Kuman-Kıpçak sahasında kullanılan bitki adlarının aynı şekilde kullanımının halen oldukça yoğun olduğu söylenebilir. Yine bu kelimelerin farklı bir bitki adı olarak ve farklı bir kelime olarak kullanımları da mevcuttur. Türkçenin tarihi seyrinin tarihsel derinliği ve konuşulduğu coğrafyanın büyüklüğü düşünüldüğünde bu izlerin halen Anadolu coğrafyasında varlığını sürdürmesi dikkate değer bir husus olarak görünmektedir.

Sözlük

- agaç** Ağaç. (Lat. lignum, truuus, Far. çū, çōw) (CCDB-I/s.415)
- agaç** Ağaç. (Lat. trauus, Alm. das holç) (CCDB-II/s.620)
- alabota** Külünden sabun tozu yapılan bir tür yabancı ot. (CCDB-II/s.623)
- alma** Elma. (Lat. pomum, Far. sēf) (CCDB-I/s.419)
- armut** (<Far. amrūt) Armut. (Lat. pirus, Far. amrūt) (CCDB-I/s.423)
- arpa** Arpa. (Lat. ordenum, Far. cow) (CCDB-I/s.423)
- aşlık** Buğday. (Lat. granum, frumentum, Far. gandum) (CCDB-I/s.426)
- badam** (<Far. bādām) Badem. (Lat. cocomarum, amigdalum) (CCDB-I/s.430-CCDB-II/s.648)
- bakam** (<Ar. baqqam) Odunundan kırmızı boya çıkarılan bir ağaç, Brezilya ağacı, kan ağacı. (Lat. braçile, Far. bağam) (CCDB-I/s.432)
- beh** (<Far. beh) Ayva. (Lat. Pomum cogognum, Far. beh) (CCDB-I/s.436)
- birçak** Burçak. (Lat. erbegia, Far. bunū) (CCDB-I/s.440)
- boday** Buğday. (Lat. granum, frumentum, Far. gandum) (CCDB-I/s.444)
- bogday** Buğday. (CCDB-II/s.667)
- bugday** Buğday, tahıl. (Lat. granum, frumentum, Far. gandum) (CCDB-I/s.449)
- burç** Biber. (Lat. piper, Far. fiľfil) (CCDB-I/s.450)
- buya** Meyan kökü. (Lat. requiricium) (CCDB-I/s.452)
- bür** Tomurcuk, gonca. (Alm. en knospe) (CCDB-II/s.677)
- cincibil** (<Ar. zancabil) Zencefil. (Lat. gingalel, Far. cincibil) (CCDB-I/s.453)
- çaman** (<Yun. cuminun) Kimyon türü bir bitki, çemen. (Lat. cominum) (CCDB-I/s.455)
- çatlavuk** Fındık. (Lat. nizole, Far. fenduk) (CCDB-I/s.456)
- çert** Genç, taze, yaş (ağaç). (CCDB-II/s.682)
- çibuľ** Dal. (CCDB-II/s.682)
- çibuk** Dal. (CCDB-II/s.682)
- çırpı** Çalı, çalı çırpı, ince kuru dallar. (Alm. dvrrre riyzecht) (CCDB-II/s.684)
- çiçek** Çiçek. (CCDB-II/s.685)
- çurunba** (<Far. çurunba) Yaprakları haşlanarak salata gibi yenebilen, birkaç yıllık otsu bir bitki, hindiba. (Lat. citoaria, Far. çurunba) (CCDB-I/s.460)
- çügündür** Kırmızı pancar. (Lat. gea, Far. sälek) (CCDB-I/s.460)
- darçini** (<Far. dārçin) Tarçın. (Lat. canella, Far. dārçinī) (CCDB-I/s.461)
- erik** Erik. (Lat. soseyna, Far. ālü) (CCDB-I/s.468)
- garanful** (<Ar. karanful) Karanfil. (Lat. ganofanj, Far. ğaranful) (CCDB-I/s.476)
- gül** (<Far. gul) Çiçek. (CCDB-I/s.476)
- gül darçini** (<Far. gul dārçinī) Tarçın çiçeği. (Lat. flos canellae, Far. gul dārçinī) (CCDB-I/s.476)
- gülaf** (<Far. gul-āb) Gül. (Lat. rosa, Far. gul) (CCDB-I/s.476)
- hiyar** (<Far. hiyār) Hiyar. (Lat. papauarum, Far. heyār) (CCDB-I/s.479)
- hiyar şanbar** (<Far. hiyār-ı şanbar) Acur, Hint hiyarı. (Lat. cassia, Far. heyār-ı şanbar) (CCDB-I/s.479)
- holincan** (<Far. hōlincān) Zencefilgillerden, kök sapları baharat olarak kullanılan güzel kokulu bir bitki, havlıcan. (Lat. galanga, Far. hōlincān) (CCDB-I/s.479)
- horma** (<Far. ħurmā) Hurma. (Lat. amindola, Far. kāsp) (CCDB-I/s.479)
- hoz** (<Far. gavz/gōz) Ceviz, koz. (CCDB-II/s.714)
- huvun** Kavun. (CCDB-II/s.715)
- ispanak** (<Far. spanāķ) Ispanak. (Lat. spinatium) (CCDB-I/s.482)
- incir** (<Far. incir) İncir. (Lat. ficus, Far. incir) (CCDB-I/s.485)
- kababa** (<Ar. kabāba) Karabiberi andırır taneli, kuyruklu biber, Hint biberi. (Lat. chibebe domestica, chibebe silvestris, Far. kabāba) (CCDB-I/s.488)
- kabak** Sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki, kabak. (Lat. curcubita, Far. kudū) (CCDB-I/s.488)
- kamış** Kamış. (CCDB-II/s.724)

- kanfor** (<Far. kânför) Kâfur. (Lat. canfora, Far. kânför) (CCDB-I/s.490)
- kastana** (<Yun. kástana) Kestane. (Lat. datillum, Far. şābalud) (CCDB-I/s.493)
- kendir** Kendir. (Lat. canauatium, canauum, Far. kanawāz, kanāb) (CCDB-I/s.499)
- kértme** Armut. (Lat. pirus, Far. amrüt) (CCDB-I/s.500)
- kiras** (<Yun. kerási) Kiraz. (Lat. celexia, Far. gulinār) (CCDB-I/s.506)
- kouva** Anız, ot, kurumuş bitki sapı. (CCDB-II/s.753)
- kovun** Kavun. (Lat. melonum, Far. ħarbūza) (CCDB-I/s.510)
- koz** (<Far. gavz, gōz) Ceviz. (Lat. nuces, Far. gerdagān, gardagān) (CCDB-I/s.511)
- kükel** (<Mo. kögül) Kara diken, dikenli bir tür çalı. (Lat. rate) (CCDB-II/s.768)
- laĥan** (<Yun. laĥano) Lahana. (Lat. cauli, Far. kalām) (CCDB-I/s.523)
- limon** (<Far. limōn) Limon. (Lat. limonum, Far. limōn) (CCDB-I/s.523)
- mahmuda** (<Ar. maĥmūda) Mahmude otu ve bu otun köklerinden çıkarılan, hekimlikte kullanılan, reçineye benzer bir madde. (Lat. scamonia, Far. maĥmūda) (CCDB-I/s.524)
- mamuĥ** (<Far. panbūk) Pamuk. (Lat. bonbecium, Alm. boumvolle, Far. panba) (CCDB-I/s.524-CCDB-II/s.773)
- maĥdanus** (<Yun. makedonisi) Maydanoz. (Lat. petrosemulum, Far. mandānus) (CCDB-I/s.525)
- marcumak** (<Far. marcūmak) Mercimek. (Lat. lenticula, Far. marcūmak) (CCDB-I/s.525)
- marul** (<Yun. marūli) Marul. (Lat. latucha, Far. tarra) (CCDB-I/s.525)
- mişmiş** (<Ar. mişmiş) Kayısı. (Lat. mismis, Far. mişmiş) (CCDB-I/s.526)
- nardan** (<Far. nārdān) Nar. (Lat. pomum granatum, Far. sēf anār) (CCDB-I/s.529)
- narinç** (<Far. nārenc) Narenciye. (Lat. centronum, Far. nārinç) (CCDB-I/s.529)
- noĥut** (<Far. noĥūt) Nohut. (Lat. ciceri, Far. noĥūt) (CCDB-I/s.530)
- norıma** (<Far. norəma) Portakal. (Lat. arangium, Far. norəma) (CCDB-I/s.531)
- ot** Yabani bitki, ot. (Lat. erba, Far. alaf) (CCDB-I/s.535)
- otlar** Bitkiler, otlar. (Lat. erbe, Far. sawzī) (CCDB-I/s.536)
- ovus** (<Rus. oves) Çavdar. (Lat. segara, Far. ovus) (CCDB-I/s.536)
- pistak** (<Yun. pistakion) Antep fıstığı. (Lat. festechum, Far. festuk) (CCDB-I/s.541)
- ravand** (<Far. ravand) Büyük yapraklı, beyaz çiçekli, çok yıllık ve otsu bir bitki, ravent. (Lat. reubarbarum, Far. rawand) (CCDB-I/s.542)
- raziyana** (<Far. rāziyāna) Rezene. (Lat. feniculus, Far. rāziyāna) (CCDB-I/s.542)
- sabur** (<Ar. şabr) Sıcak bölgelerde yetişen, yaprakları oldukça yüksek bir sapın tepesinde toplanmış bulunan bir bitki, sabırotu, sarısabır. (Lat. aloepaticum, Far. şabor) (CCDB-I/s.543)
- sadaf** (<Far. sadāf) Sarıçiçekli ve hekimlikte kullanılan, çok yıllık bir bitki, sedef otu. (Lat. ruta, Far. sadāf) (CCDB-I/s.543)
- salg** (<Ar. sālġ) Adaçayı. (Lat. saluia, Far. sālġ) (CCDB-I/s.546)
- salkum** Üzüm salkımı, salkım. (Lat. botrus) (CCDB-II/s.804)
- samuk** Şalgam. (Lat. rapa, Far. şalgām) (CCDB-I/s.547)
- sarmısak** Sarımsak. (Lat. aleum, Far. sīr) (CCDB-I/s.548)
- soġan** Soğan. (Lat. cepe, Far. piyāz) (CCDB-I/s.554)
- sonbul** (<Ar. sunbul) Sümbül. (Lat. spicus, Far. sonbul) (CCDB-I/s.554)
- suvlu** (<Rus. suvlu) Kılçıksız buğday. (Lat. speuta, Far. suvlu) (CCDB-I/s.558)
- şaftalu** (<Far. şaft-ālū) Şeftali. (Lat. persicum, Far. şaftālū dir rusta, şaftālū) (CCDB-I/s.560)
- şalgām** (<Far. şalgām) Şalgam. (Lat. rapa, Far. şalgām) (CCDB-I/s.560)
- tērek** Ağaç. (Lat. arbor, Far. draĥt) (CCDB-I/s.571-CCDB-II/s.838)
- tigenek** Diken. (CCDB-II/s.842)
- turbut** (<Far. turbut) Turp. (Lat. turbite, Far. turb) (CCDB-I/s.583)
- tuturgan** (<Mo. tuturgan) Pirinç. (Lat. risun, Far. brinç) (CCDB-I/s.585)
- tüv** Darı. (Lat. pistun, Far. gāwarsa) (CCDB-I/s.587-CCDB-II/s.859)

tüvi Darı. (Lat. <i>pistun</i> , Far. <i>gāwarsa</i>) (CCDB-I/s.587)	mīwa (CCDB-I/s.605-CCDB-II/s.886)
uçuh Samanlı buğday, tınaz. (Alm. <i>towp pros</i>) (CCDB-II/s.860)	ytş Kır, orman. (CCDB-II/s.891)
üskülü (<Yun. <i>skouli</i>) Keten. (Lat. <i>linum</i> , Far. <i>uskülü</i>) (CCDB-I/s.594)	ytşkic Nane. (Lat. <i>menta</i> , Far. <i>nana</i>) (CCDB-I/s.610)
üzürmürs (<Far. <i>uzurmur</i>) Mür ağacı. (Lat. <i>smirra</i> , Far. <i>uzurmur</i>) (CCDB-I/s.594)	yova Soğan. (Lat. <i>cepe</i> , Far. <i>piyāz</i>) (CCDB-I/s.611)
vaksız (<Far. <i>vaḥşizak</i>) Pelin otu, Horasan pelini. (Lat. <i>grana de vermicilus</i> , Far. <i>horasanī</i>) (CCDB-I/s.595)	üzüm Üzüm. (Lat. <i>vua</i> , Far. <i>angūr</i>) (CCDB-I/s.615)
yemiş Meyve, yemiş. (Lat. <i>fructus</i> , Far.	zafran (<Ar. <i>za'ferān</i>) Safran. (Lat. <i>safranum</i> , Far. <i>zafrān</i>) (CCDB-I/s.615)
	zeytin (<Ar. <i>zaytūn</i>) Zeytin. (CCDB-II/s.901)

Kaynakça

- Aksan, D. (2003). Türkçenin gücü. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Argunşah, M. ve Güner, G. (2015). *Codex cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Atabay, N. vd. (2003). *Sözcük türleri*. 2. Basım. İstanbul.
- Baytop, T. (1994). *Türkçe bitki adları sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bodrogligeti, A. (1971). *The Persian vocabulary of the codex cumanicus*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Clauson, G. (1972). *An etymological dictionary of Prethirteenth-Century Turkish*. Oxford: Oxford University.
- Csáki, É. (2006). *Middle Mongolian loan words in Volga Kipchak languages*. Harrassowitz Verlag.
- Çağatay, S. (1944). *Codex cumanicus sözlüğünün basılışı dolayısıyla*. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2 (5), 759-772.
- Çağatay, S. (1978). Türk lehçeleri üzerine denemeler. *Codex cumanicus sözlüğü*. Ankara.
- Drimba, V. (2000). *Codex cumanicus: édition diplomatique avec fac-smilés*. Bucarest, Editura Enciclopedica.
- Ercilasun, A. B. (2006). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk dili tarihi*. 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (2002). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ertürk, N. (2016). *Divanü Lugatı't-Türk ve Codex Cumanicus'taki halk edebiyatı unsurları* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Gabain, A. (1988). Tarihi Türk Şiveleri. *Codex Cumanicus'un Dili* (ss. 67-109). TKAE Yayınları.
- Golden, P. (1992). Central Asian monuments (Ed. H. B. Paksoy). *Codex cumanicus* (ss. 33-63). İstanbul: Isis Press.
- Karadeniz, Y. (2017). *Codex Cumanicus'ta bitki adları*, *Mebü Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (1), 611-638.
- Karahan, A. (2013). *Codex Cumanicus'ta hayvan adları*. *Turkish Studies*, 8/1, 1839-1865.
- Karamanlıoğlu, A. F. (1994). *Kıpçak Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karaşlar, M. S. (2012). *Codex Cumanicus'ta eylem* (Basılmamış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Önler, Z. (1990). XIV. ve XV. Yüzyıl Anadolu Türkçesi botanik terimleri. *Journal of Turkish Studies, Türklük Bilgisi Araştırmaları, Fahir İz Armağanı I*, 14, ss. 357-397.

- Önler, Z. (2004). *XIV.-XV. Yüzyıl tıp metinlerinde Türkçe bitki adları*. İstanbul: Kebikeç Yayınları.
- Özkan, N. (1997). *Türk dünyası-nüfus, sosyal yapı, dil, edebiyat*. Kayseri: Geçit yayınları.
- Subaşı, Ö. (2012). *Codex Cumanicus ile Kırgız Türkçesinin söz varlığı bakımından karşılaştırılması* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, H. (2007). Câmî'Ü'l-Fürs örneğinde XVI. Yüzyıl bitki isimleri. *Turkish Studies*, 2 (2), 570-602.
- Telli, B. (2015). Kenzü's-Sıhhatü'l-Ebdâniyye Eser-i Mürşid-i Osmâniyye'de bitki adları. *Kesit Akademi Dergisi*, 1 (1), 96-116.
- Toparlı, R. vd. (2003). *Kıpçak Türkçesi sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. *Tarama sözlüğü (C.I-VI)* (1963-1977). Ankara: TDK Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. *Derleme sözlüğü (C.I-XI)* (1963-1982). Ankara: TDK Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. *Türkçe sözlük (I-İ)*. (1998). Ankara: TDK Yayınları 8.Baskı.
- Türk Dil Kurumu. *Türkiye'de halk ağızlarından derleme sözlüğü*. (2009). Ankara: TDK Yayınları.
- Türkmen, F. (2012). Türk kültüründe tarihi gelişim içinde hayvan ve bitkilerin "ölçü birimi" olarak kullanılması hakkında. *Milli Folklor*, 24 (95), 96-102.
- Uçar, İ. (2013a). Türkiye Türkçesinde hayvan adlarından türetilmiş bitki adları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2 (1), 1-19.
- Uçar, İ. (2013b). Yetiştigi/geldiği coğrafya veya etnik adlandırmayla oluşturulan bitki adları. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 5 (1), 115-135.
- Ünal, O. (2010). *Kodeks Kumanikus 1A-55A (giriş-metin-dizin)* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.